

nog rada, metoda i tehnike rada i nove tehnologije obrade informacija.

Ono što radi većina nas, to rade brže i nekad uspešnije ostali stručnjaci koji raspolžau informacijama, tehnikom rada i obrade informacija. Zato sve više gubimo u konkurenciji s drugima, obzirom da raspolažu nekim prednostima ali ne mogu da rade ono što bi mogli (i moramo) mi da radimo, kada bismo radili naš posao kako treba i što treba.

Šire korištena literatura

1. Zbornik Prvog jugoslovenskog simpozija o agrarnoj geografiji, Ljubljana, 1967.
2. Zbornik radova V Kongresa geografa Jugoslavije 1958 godine, Cetinje, 1959.
3. Zbornik simpozija »Idejne i društvene vrednosti geografske nauke« održan u Beogradu, oktobra 1986.
4. Platt: Wege des Modelldenkens in der Wirtschaftsgeographie, Frankfurt/Mein, 1976.
5. Bartels: Wirtschafts und Sozialgeographie, Köln - Berlin, 1970.

Bilješke

1. Enciklopedija Laroussa, Beograd, 1973, str. 14-37.
2. D. Petrović: Geomorfologija, Beograd, 1967, str. 2.
3. D. Dukić: Hidrologija kopna, Beograd, 1984, str. 3.
4. M. Milosavljević: Klimatologija, II izdanje, Beograd.
5. S. Ilesić: Pogledi na geografiju, Ljubljana, 1979, str. 216.
6. S. Šterc: O suvremenom geografskom objektu istraživanja s posebnim osvrtom na demogeografiju, Geografski glasnik, Zagreb, 1986, str. 117 (definicija M. Friganovića)
7. K. Ruppert i dr. Socijalna geografija, Zagreb, 1981, str. 21.
8. M. Vresk: Osnove urbane geografije, Zagreb, 1977, str. 10.
9. D. Steiner: Systemtheorie/Systemanalyse und Geographic, zum Buch von G.P. Chapman: Human and Environmental System Geographer's Appraisal, Geographische Zeitschrift, Heft 3, 1979, str. 187.
10. A. Pushka: Uloga informacija u istraživanju geografskih objekata, Zbornik radova XI Kongresa geografa Jugoslavije, Bečići, 1981.
11. B. M. Kedrov: Predmet i uzajamna veza prirodnih nauka, Beograd, 1969, str. 11.

Vladimir KLEMENČIĆ, Ljubljana

NEKAJ POGLEDOV NA UČINKOVITOST GEOGRAFIJE ZA DRUŽBENO PRAKSO

Že vsa povojna leta je med geografi živa razprava o učinkovitosti njihovega dela za družbeno prakso. Mnenja o tem so pri geografih v Sloveniji pa tudi v širšem jugoslovenskem prostoru zelo različna. Srečeno se z ekstremno različnimi stališči. Med takimi je mnenje, da delo, ki je namenjeno praksi, sploh ni znanost, odnosno, da je geografija veda o prostorski realnosti in da dže kot taka mora izhajati tako v svoji teoriji in metodologiji iz prakse in za prakso. V nekaterih geografskih krogih v svetu pa velja tudi naziranje, da je prvenstveni del naloge geografije v vzgoji in izobraževanju ter širjenju kulture.

Tudi pri razpravah o koncepciji geografije so stališča zelo različna. Vsi sicer soglašamo, da je osnovno izhodišče geografije v kompleksnosti, ki izhaja iz iskanja zvez med človekom in naravo. Vendar pa se

Summary

THE RELATIONSHIP ANALYSES IN GEOGRAPHY WITH THE SPECIAL VIEW ON THE ECONOMIC GEOGRAPHY

Asllan Pushka

After the review of the primal geographic subjects, the autor concludes that geography studies the laws in placing of the objects and their elements, their place, structure, function and their relationship with their surroundings.

The objects of the study are shapes of the ground, hydrographic objects, climate elements, housings, proprieties, working organisations and other subjects that own lands and whose decisions are spacially relevant.

Geography as a complex science comprises groups of the same or various objects and elements. Each object takes possession of the certain space of the various dimensions, positions and characteristics.

Form of the movement of substance, energy and information are actors of the relationship between objects and who influence their transformation.

The analyses of the geographic objects is the most successful if it uses more wells of informations, and mostly from the terrain and using scientific methods of work and new technology for elaboration of the informations.

je na zadnjem Jugoslovenskem simpoziju o teoriji in metodologiji regionalne geografije, ki je bil leta 1987 v Ljubljani, izkazalo, da je to razumevanje pri geografih zelo različno. Medtem, ko so v uvodnih predavanjih vsi avtorji (I. Gams, V. Klemenčić, M. Pak, M. Klemenčić) izhajali iz koncepta kompleksnosti geografije, pa že pri naslednjih prispevkih tega simpozija, ki so sledili, lahko ugotovimo, da se v praksi izhodišča kompleksnosti skoraj v nobenem primeru niso potrdila. Izkazalo se je, da pri obravnavi konkretne regije ali posameznih problemov, odnosno obravnavi pojavov po posameznih geografskih vejah, ni več sledu o kompleksnosti, na katero se, ko gre za ugotavljanje njene vloge v družbi, naj bo to v družbeni praksi ali pa v šoli pri borbi za učne ure, zelo radi sklicujemo.

V medsebojnih diskusijah pogosto eden drugemu očitamo, včasih tudi na temeljeno in nepodkrepljeno s konkretnimi primeri, negeografski način obravnave. Na primer – ob uveljavljanju socialno geografskega aspekta v slovenski geografiji smo pogosto razpravljali ali je obravnava pojavov v procesu geografska metoda ali to ni. Razpravljali smo tudi ali so socialne skupine geografski pojav oziroma ali je socialna geografija še geografija in če to že ni sociologija.

Široka je tudi diskusija ali je geografija humanistična ali naravoslovna veda. Vsa ta diskusija pa, kot je očitno, razvoju geografije ni mnogo prispevala, saj si geografi s tem načinom diskusije nismo koristili temveč le škodovali. Krčenju učnih ur zemljepisa v srednji šoli so prav gotovo vsaj deloma prispevale tudi take diskusije, saj si z neuskkljenimi stališči o vsebini ter družbeni, kulturni in vzgojni funkciji geografije zagovorniki geografije niso mogli dosti pomagati.

Kje lahko vidimo probleme premajhne učinkovitosti geografije v družbeni praksi? Prav gotovo jih moramo iskati v naši teoriji in metodoloških pristopih, s katerimi nismo uspeli slediti prostorskim učinkom družbeno-ekonomskega razvoja. Spremembe, ki so jih prinesli novi družbeno-ekonomski odnosi, uveljavljanje industrijske tehnologije in zakonitosti industrijske družbe na funkcijo in izrabo zemlje ter celotno podobo kulturne pokrajine, so v Jugoslaviji in njenih posameznih delih prav gotovo v zadnjih treh desetletjih večje kot v zadnjih dvesto letih.

Pri spremljanju in ugotavljanju preobrazbe kulturne pokrajine in nastajanju novih problemov smo pogosto zaostajali za družbeno prakso in, kar je še posebno negativno vplivalo na ugled geografije v družbi je bilo to, da smo bili pri ugotavljanju teh problemov prepočasni in pogosto pod vplivom drugih naravoslovnih in družboslovnih disciplin, nemalokrat pa tudi pod vplivom pogledov predstavnikov uprave oziroma družbeno-političnih organizacij. Z zaostajanjem odkrivanja z družbenimi procesi nastalih novih prostorskih pojavov in problemov, smo zaostajali tudi pri razvijanju geografskega mišljenja, ki ustreza potrebam pokrajine urbane družbe. Pri analizi prispevkov zadnjega jugoslovskega kongresa v Novem Sadu se je le v redkih primerih uveljavila problemska koncepcija, ki obravnava geografske pojave kot integralni del družbeno-ekonomskih procesov navezanih na prostor. Tak problemski pristop, ki je kompleksno geografski, pa sve prepogosto zamenjujemo s sektorskim pristopom, to je obravnavo po posameznih vejah geografije in izven družbeno-ekonomskih procesov, pa tudi v premajhni navezanosti na prostor. Prav v takem tako imenovanem specializiranem načinu obravnave se srečujemo s historičnimi, družbenimi in prirodnimi determinizmi. Tak način obravnave posameznih pojavov je po vsebinski zasnovi in metodi le obravnava podobnih pojavov po posameznih disciplinah prirodoslovnih ali družbenih ved. Z sve večjim kopičenjem statističnega gradiva in raznih elaboratov pa bremeni geografijo tudi golo opisovanje statističnih podatkov, kar se najpogosteje dogaja pri obravnavi prebivalstva in gospodarstva.

Gotovo sodi med vzroke premajhne učinkovitosti geografske znanosti in pri opredeljevanju, vrednotenju in iskanju rešitev za novo nastale prostorske probleme, vse večje opuščanje na terenskem delu zasnovanih raziskav. Kakor je nujno spremljanje razvoja teorije in metodologije geografske znanosti, pa ni nič manj potrebno s terenskimi raziskavami problemov lastne dežele plemeniti teorijo in metodologijo geografske znanosti. Kaj je pravzaprav vzrok, da tu nismo dovolj uspešni? Iskati ga moramo v naši slabi organiziranosti in pa zakoreninjenemu individualizmu. Vse skupaj pa je povezano z nizko stopnjo tehnološke opremljenosti pri našem raziskovalnem delu, saj geografi v Jugoslaviji zamuja mo z uveljavljanjem matematičnih metod, statistike in računalniške tehnologije za vsaj dvajset let. In kar je seveda še najmanj vzpodbudno, zaostajamo tudi s kvaliteto pri vzgoji geografskega naraščaja na visokošolski ravni.

Kot že omenjeno so veren odraz takega stanja tudi članki Zbornika 7. kongresgeografov Jugoslavije. V tem zborniku sicer najdemo celo vrsto zanimivih prispevkov o posameznih pojavih fizično in družbeno geografske narave, vendar pax bi ob pregledu celotne vsebine na osnovi pomembnosti zelo težko po vrstnem redu opredelili pomembnost pojavov, ki so potrebni nadaljnje raziskave in kar je še posebej pomembno, na katere moramo vztrajneje opozarjati družbeno odgovorne činitelje.

Od kongresa do kongresa ter simpozija do simpozija ugotavljamo in opisujemo posamezne pojave, a najpogosteje izolirano od celotnega prostorskega kompleksa in pri tem ne izhajamo iz vzročnopolledične analize. Zato tudi ne moramo zatrdno opredeliti zakonitosti razvoja, tako da bi lahko družbo opozorili na negativne in pozitivne strani razvoja posameznega pojava oziroma značaj in pomen določenega pojava za sedanji in perspektivni razvoj celotnega prostorskega kompleksa. Pri tem pa ne mislim, da takih raziskav, ki jih geografi dosežemo, ne potrebujemo. Nasprotno! Vsaka raziskava je koristna, vendar pa moramo vedno, ko kaj raziskujemo, uvrstiti svoje delo kot fazo ali del raziskave v okviru širšega kompleksa geografskega raziskovanja.

Mislím da je pri dosedanjih diskusijah o geografiji negativno, nespodbudno vplivalo nerazumevanje za tako imenovane specialne raziskave, saj vsaka geografska regionalna sinteza za zaključeno regijo mora sloneti na čim večjem številu specialnih raziskav, tako po literaturi kot statističnih, kemičnih ali drugačnih analizah, ki pa morajo biti povezane z opredeljevanjem nalog za nalize, kot tudi s preverjanjem doseženih rezultatov na terenu. Samo pri takem načinu dela lahko govorimo o kompleksnih geografskih raziskavah, saj nam sama literatura o neki konkretni regiji, pa tudi teorija in metodologija ki jo spoznamo po literaturi, zelo hitro zastareva; prav tako tudi zelo hitro zastarevajo statistični podatki in metoda njihovega zbiranja. Še bolj pa moramo biti kritični pri sprejemanju informacij upravno-političnih organov, ki so pogosto zasnovane na slabem poznavanju pokrajine, prostorskih struktur, prostorskih procesov in čisto tudi prilagojene družbeno-političnim potrebam trenutnega časa.

Ko ugotavljamo vlogo geografije v družbeni praksi, moramo izhajati iz kritične analize metodologije ter zasnov analiz za prostorsko komponento občinskih in republiških srednje ter dolgoročnih družbenih planov.

Na zadnjem jugoslovanskem simpoziju v Vranju o obmejnih območjih leta 1987, se nam je ob prebiranju referatov, ki so objavljeni v Zborniku radova »Geografski problemi pograničnih regija naše zemlje«, ki so obravnavali skoraj vsa obmejna območja na kopnem in na morju, v nižinskem in gorskem svetu, ob odprti in zaprti meji, ob nerazvitih in razvitih obmejnih območjih in območjih, poseljenih z različnimi narodi in narodnostmi Jugoslavije, odprli jasno opredeljeni problemi gospodarjenja s prostorom in vzdrževanja kulturne pokrajine, depopulacije in kot posledica tega razkroj kulturne pokrajine, depopulacije in kot posledica tega razkroj kulturne pokrajine obsežnih območij. Na osnovi referatov, ki so bili na videz zelo specializirani, toda zasnovani na upoštevanju specifičnosti vsakega obmejnega območja, smo geografi lahko predstavili podobnosti in posebnosti regionalnih procesov posameznih pojavov in celotno geografsko regionalno problematiko obmejnih območij, ki je gotovo zaskrbljujoča, saj imamo tudi na obmejnih območjih panonskega sveta z rodovitno in za kmetijstvo primerno zemljo opraviti s podobnimi negativnimi procesi razseljevanja in praznjenja, opuščanja kmetijske zemlje, razpada naselij kot v goratem in hribovitem ter za kmetijstvo manj primernem svetu in to v pasovih, ki so z zunanjim robom oddaljeni od meje 30 pa tudi več km.

Zakaj omenjam prav ta simpozij? Ta simpozij je dokazal, da moramo prepustiti izbiro proučevanja prostorsko relevantnih pojavov raziskovalcem ali posameznim raziskovalnim skupinam, saj le-te s konkretnim terenskim delom lahko opredeljujejo za konkreten prostor relevantne in za raziskavo potrebne pojave. To pa lahko vodi tudi do ocene in opredeljitve načina in intenzivnosti prepletenosti in soodvisnosti elementov prirodne in družbeno-geografske narave v celotnem regionalnem geografskem kompleksu.

Ker je večina referentov obvladala celoten regionalen kompleks prostora, ki so ga obravnavali, smo se na simpoziju lahko seznanili s specifičnimi oblikami regionalnih procesov in s tem povezanimi procesi populacijskega praznjenja in odmiranja pokrajine. Tako lahko i na osnovi primerjave prirodnih in družbeno-politično različnih obmejnih območij, kar je eno od zelo pomembnih izhodišč v metodi geografije, zelo natančno opredelimo vsebino regionalnih problemov obmejnih območij in kar nam lahko služi za opredeljitve različnih geografskih problemskih tipov obmejnih območij. Še več! Na simpoziju, ki je bil zelo delaven, smo lahko ugotovili, da pri pripravah kratkoročnih in dolgoročnih družbenih planov družbeno-politični činitelji s svojimi kabinetnimi metodami, največkrat preračunavanji za starelih statističnih podatkov in kategorij, problemov ogroženosti obmejnih območij sploh niso bili v stanju opredeliti in kaj šele vnesti v družene plane reševanje gospodarske zaostalosti, populacijskega praznjenja in razkroja kulturne pokrajine.

Sektorski pristop planiranja izven pokrajine, nje funkcije in njenih družbeno-ekonomskih procesov, ne more prispevati k opredelitvi, še manj pa razreševanju prostorskih problemov.

Za tako dinamičen družbeni razvoj in preobrazbo pokrajine iz pokrajine agrarne v pokrajino urbano družbe, se je v zadnjem času izkazal kot zelo primeren sociologogeografski pristop proučevanja, ki smo ga v povojni dobi razvijali v Jugoslaviji skupno s tako imenovano »Münchensko-dunajsko šolo«.

Zakaj sem posebej postavil v ospredje metode socialno-geografskega proučevanja in uporabo sistemske teorije?

Osnovni cilj socialne geografije je v ugotavljanju prostorskih problemov na osnovi analize skladnosti in neskladnosti družbeno-ekonomskih in demografskih procesov s procesi preobrazbe kulturne pokrajine. To je gotovo metoda, ki je nastala iz konkretnih potreb tiste faze družbeno-geografske preobrazbe, ki jo označujemo za fazo razkroja tipa klasične statične agrarne družbe v nastajanje tipa pokrajine moderne fleksibilne industrijske družbe. Ker je industrijska družba in z njo povezana sprememba funkcije in podobne pokrajine fleksibilna, jo tudi ne moremo druče proučevati kot v procesu. Tako lahko geografi učinkovito kot aktivni dejavniki prispevamo k bolj skladnemu prostorskemu ali regionalnemu razvoju kot ga doživljamo v vseh delih Jugoslavije le, če opredeljujemo prostorske probleme in pojave iz spreminjanja celotnega geografskega kompleksa pojavov prirodne, gospodarske in socialne narave.

Na pretežnem delu Jugoslavije imamo opraviti z medseboj povezanimi negativnimi tendencami pretiranega populacijskega praznjenja podeželja in pretiranega kopičenja prebivalstva v mestih. Tako imamo na eni strani zapuščenje materialne osnove za preživetje, ki nam ga na podeželju nudi za kmetijstvo in bivanje primeren prostor in kot posledica tega kopičenja slabo ali nezaposlenega prebivalstva za neustreznim oblikovanjem mestnih četrti v vse bolj ekološko neugodnih okoljih za bivanje in delo človeka.

V kolikor bi geografi sistematično osvetlili celoten geografski kompleks vzročno in posledično in to s kompleksnim in medsebojno povezanim proučevanjem izrabe zemlje, ter z neustrezno zgostitvijo prebivalstva in oblikovanjem novih tipov mestnih četrti, pogosto tudi slumskega značaja, bi najbrž naši družbi sele razkrili kopico pojavov, ki jih moramo, če hočemo rešiti vrsto problemov, najprej dobro poznati, in to ne v njihovi statični, temveč procesološki vsebini.

Višja stopnja urbanizacije pa terja iskanje novih metod proučevanja fizično geografskega kompleksa, saj se le-ta pojavlja v različnih in nezaželjenih kombinacijah elementov družbeno-geografske in populacijske narave. Odkrivanje vseh teh različnih oblik in kombinacij prepletanj med fizičko-geografskimi in družbeno-geografskimi elementi v njihovem stalnem spreminjanju, nam je lahko pot k opredelitvi in vrednotenju realne podobe in funkcije pokrajine.

Kako nujno je v tej preobrazbi strukture gospodarstva človeka in pokrajine na prehodu iz agrarne v urbano družbo proučevanje v sklopu regionalnih

procesov, nam naj služi še en primer iz moje lastne najnovejše prakse terenskega dela.

Pri proučevanju Notranjske, ki je pretežno kraška pokrajina z vmesnimi območji gričevnatega flišnega sveta, ki nudi zelo slabe pogoje za razvoj moderne kmetijstva in kjer poleg tega prevladuje posredna struktura s povprečno velikostjo, ki je manjša od 6 ha zemlje, smo v seminarju poleg drugih analiz s statističnimi analizami vlagali velike napore pri ugotavljanju deleža in funkcije kmetijskega gospodarstva po naseljih in v posameznih območjih. Tako smo po kabinetnih analizah pred odhodom na teren dobili predstavo, da imamo na zasebnih kmetijah opraviti še z določenim procentom kmečkega prebivalstva. Na osnovi analiz statističnih podatkov za pet naselij (Prestranek na Pivki južno od Postojne, Podstenje na flišnem svetu SV roba Brkinov, Ritomeče na kraškem Podgorajskem podolju SZ od Podgrada ter Jeršiče in Rudolfovo na kraškem območju SZ od Cerkljskega polja; po popisu prebivalstva za leta 1961, 1971, 1981) ter s pomočjo kartiranja izrabe zemlje, zgradbene strukture naselja, sestave prebivalstva po panogah gospodarskih dejavnosti, šolski izobrazbi, starosti prebivalstva in dnevni migraciji, smo morali svoje predstave o obstajanju in funkciji kmečkega prebivalstva pri kmetovanju, obdelavi zemlje in živinoreji opustiti, saj predstavlja statistično ugotovljeno število in delež kmečkega prebivalstva le ostarelo prebivalstvo, med mlajšimi pa le nekatere žene, in da je nosilac proizvodnje in modernizacije kmetijske proizvodnje večinoma izven kmetijstva zaposleno ali pa že upokojeno prebivalstvo. Na kmetijskih obratih, ki so kolikor toliko modernizirani in tržno gospodarsko usmerjeni, so lastniki zemlje že v veliki meri in tisti, ki zemljo tudi obdelujejo, nekmetje. Ti izrabljajo prirodne pogoje in materialno osnovo za kmetijstvo v taki meri, kot jim to dopušča čas, finančne možnosti investiranja in dohodki iz kmetijstva.

Na terenu smo tudi ugotovili, da je ta del prebivalstva pri izrabi zemlje glede na nagnjenost reliefa, kvaliteto prsti, oddaljenost obdelovalne zemlje ter velikost parcel, mnogo bolj selektiven kot je bil še v preteklih desetletjih le od zemlje odvisen in pretežno na ročno delo navezan kmet.

Podrobno proučevanje teh naselij in globalno terensko opazovanje Notranjske nas je ponovno prepričalo, da bomo morali geografi, če hočemo spremljati spreminjanje funkcije in podobe pokrajine in s tem povezanega izkoriščanja zemlje v urbane in kmetijske namene ter preraščanje gozda, organizirati mrežo izbranih naselij, ki nam bo lahko dala z opazovanji in s pomočjo anketiranja prebivalstva ter kartiranja izrabe tal, sproti nove informacije o uveljavljanju novih dejavnikov, ki prinešajo spremembe v funkciji in podobi pokrajine s socialnega in ekonomskega vidika.

Med pomembne nove dejavnike preobrazbe prostora z razvojem zgradbene strukture podeželskih naselij, tako z izgradnjo stanovanjskih hiš in gospodarskih poslopij za malo gospodarstvo in kmetijstvo, sodi tudi vračanje delovne sile z začasnega dela v tujini. Temu vprašanju, a katerim se srečamo ponekod kot prevladujočim elementom gospodarske, socialne in fiziognomske preobrazbe pokrajine, smo se geografi, čeprav imajo ti povratniki pomem-

ben delež v preobrazbi pokrajine, skoraj nič ali premalo ukvarjali, za kar moramo iskati zopet vzrok v izogibanju terenskega geografskega proučevanja, saj je za proučevanje takih pojavov potrebna iniciativnost pri oblikovanju specifičnih metod terenskega proučevanja, kar se z razpoložljivimi statističnimi podatki, kabinetnim delom ali pa informacijami pri družbeno-političnih organih ne da doseči.

Lahko bi še naštevali probleme pokrajin v Jugoslaviji, ki so skupni za vse republike in pokrajine ali pa specifični za posamezne regije. Med take gotovo sodijo učinki mednarodno tranzitnih prometnih poti in turističnih tokov pri oblikovanju kulturne pokrajine in s tem povezanim nastajanjem novih problemov.

Vodstvu in udeležencem simpozija zato predlagam, da ustanovi posebno delovno skupino, ki naj po vrstnem redu glede na značaj in težino problemov opredeli probleme in prostorsko-pokrajinske pojave, katere moramo vzročno in posledično geografi Jugoslavije z dobro zasnovano metodologijo proučevati v bližnji prihodnosti.

V to delovno skupino pa naj bodo izbrani strokovno razgledani izkušeni geografi, ki bodo v bodoče iniciatorji in organizatorji skupnih raziskav geografov Jugoslavije. Ta delovna skupina naj tudi pripravi pregled najbolj akutnih, za raziskave potrebnih problemov in hitrajše intervencije družbeno-politično odgovornih činiteljev.

Literatura

1. Idejne i društvene vrednosti geografske nauke, Centar za marksizam Univerziteta u Beogradu, Beograd 1987
2. Teorija in metodologija regionalne geografije, Dela št. 4, Oddelek za geografijo FF v Ljubljani, Ljubljana 1987
3. Zbornik XII. kongresa geografa Jugoslavije, Novi Sad 1987
4. Zbornik radova sa naučnog simpozijuma »Geografski problemi pograničnih regija naše zemlje, Vranje, 1987
5. Jugoslavija 1945–1985, Savezni zavod za statistiku, Beograd 1986
6. V. Klemenčič: Problemi poselitve in strukture prebivalstva na Notranjskem v Sloveniji, rokopis referata za Geografsko posvetovanje v Postojni
7. V. Klemenčič: Dvajset let dela Inštituta za geografijo Univerze v luči prispevka k razvoju slovenske geografije, Geographica Slovenica 13, Ljubljana 1982, s. 7–16

Summary

SOME ASPECTS OF THE EFFECTIVENESS OF GEOGRAPHY IN SOCIAL PRACTICE

Vladimir Klemenčič

In his article, the author deals with the course of direction taken by geographical science and its concept in Yugoslavia. He claims that the tendencies expressed in geography very according to the center they originate from. Moreover, these centers hardly seem to be connected. It is evident from the latest publications concerning geographical symposiums (in Ljubljana, Novi Sad and Vranje) that geographical science still lacks research on a number of spatial phenomena which are accompanied by a so-

cioeconomic change in the post-war period. Among problems which should be given priority, one has to mention the consequences of migration and evacuation, as well as the destruction of cultural landscape in large areas in Macedonia, Serbia and the Pannonian parts of Vojvodina and Croatia, which lend themselves to farming. The author tries to find the causes of this situation in the deficiencies of the conception of research work and its loose connection with field work, as well as in the increasingly extensive description of statistical data when these are being dealt with. Finally, he proposes that a working team of experienced researchers should be formed to design complex research work concerning the consequences of landscape transformation in the process of the destruction of static classical agrarian society, as well as the formation of a mobile industrial society.

Karl Ruppert, München

NEUERE ENTWICKLUNG DER SOZIALGEOGRAPHISCHEN FORSCHUNGSKONZEPTION

Es ist ein Kennzeichen einer »lebendigen« Wissenschaft, daß sie von Zeit zu Zeit versucht, ihren eigenen Standort neu zu bestimmen. Bei allen Bemühungen spielt die Anpassung der Methodologie und neuere wissenschaftstheoretische Überlegungen eine wichtige Rolle. Neue Verfahrenstechniken oder Forschungsschwerpunkte beeinflussen diese Entwicklung ebenfalls.

Die Betonung der Fragenkreise des »menschlichen Handelns aus räumlicher Sicht« (Bartels 1968) nahm in den letzten Jahren eine bevorzugte Stellung innerhalb geographischer Forschungen ein und führte zur Ausbildung neuer Zentralperspektiven für unser Fach. In diesem Zusammenhang trat in der Bundesrepublik Deutschland in der Nachkriegszeit die Diskussion um Inhalt und Standort der Sozialgeographie stärker in den Vordergrund.

Auch im deutschsprachigen Bereich ist die Position der Sozialgeographie keineswegs unumstritten. Eine beachtliche Zahl von Geographen betrachten sie als ein mehr oder weniger untergeordnetes Gebiet der Anthropogeographie, wie z.B. Religions- oder Verkehrsgeographie. Andere gehen nicht einmal so weit und betrachten sie als selbstständiges Teilgebiet der Wirtschaftsgeographie. Der Fächerkanon wird in diesen Fällen nur um einen Teilbereich erweitert, sonst aber hätte sich keine Veränderung ergeben.

Eine weitere Gruppe löst die Eingliederung der Sozialgeographie ziemlich oberflächlich von der sprachlichen Seite her. Sie gebraucht die Begriffe Anthropogeographie, Humangeographie und Sozialgeographie mehr oder weniger als Synonym für ein und dieselbe Sache – nämlich für die Geographie des Menschen im allhergebrachten Sinne.

Endlich gibt es einen Standpunkt zur Sozialgeographie, der in ihr die methodische Neuorientierung der Anthropogeographie erkennt, die alle Teildisziplinen der Geographie des Menschen gleichermaßen zu erfassen hat. Es ist unmöglich, alle Standpunkte gleichermaßen in ein halbwegs schlüssiges Konzept einzubauen. Die folgende Ausführung gelten daher ausschließlich für den zuletzt genannten Standpunkt.

Entwicklungslinien

Eine brauchbare methodische Konzeption der Sozialgeographie läßt sich zweckmäßig aus der Diskussion der wichtigsten Entwicklungsphasen der Anthropogeographie und der raumbezogenen empirischen Sozialforschung heraus entwickeln. Vielfach wird zwar der Sozialgeographie nur eine kurze Tradition von knapp drei Jahrzehnten zugestanden, eine Betrachtung der Disziplingeschichte der Geographie und der empirischen Sozialforschung läßt dies aber nicht zu (Oberbeck 1954, Thomale 1972, Schaffer 1975). Von der Mitte des 19. Jh. bis in die dreißiger Jahre des 20. Jahrhunderts gab es in der räumlich orientierten Sozialforschung und der anthropogeographischen Wissenschaftsentwicklung konkurrierende wie konvergierende Forschungsansätze, die man zurückschauend als typisch sozialgeographische bzw. als Vorläufer sozialgeographischer Fragestellung bezeichnen kann.

Der Hinwendung zur stärkeren Beachtung funktionaler Verflechtungen gelingt die Abstraktion vom Formalen bis hin zu modellhafter Darstellung räumlicher Einflußgrößen, wie sie z.B. in Christallers Zentralortstheorie beobachtet werden kann. In der Literatur hat sich nachhaltig ein Funktionskatalog